

Küçük Ölçekten Geniş Ölçeğe Doğru: Bangladeş'te Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması

Zannatun Zahar
*ECCD Yöneticisi,
Shishuder Jonno, Save
the Children, Dakka,
Bangladeş*

Khosneara Khondker
*Sponsorluk Yöneticisi,
Shishuder Jonno, Save
the Children, Dakka,
Bangladeş*

Son yıllarda Bangladeş tüm küçük çocuklara okul öncesi eğitim hizmeti sunuma yolunda önemli mesafe kat etmiştir. Halihazırda yapılacak çok şey olmasına karşın ülkenin bugüne kadarki tecrübeleri, küçük yaştaki çocuklara yönelik hizmetlerin devlet ve sivil toplum kuruluşları arasında iyi organize edilmiş işbirlikleri sayesinde çok hızlı bir biçimde yaygınlaştırılabileceğini göstermektedir. Bu ortaklar arasında Bangladeş'te erken çocukluk gelişimi konusunda çalışmaya 1983 yılında başlayan Save The Children da bulunmaktadır.

O dönemde devlet okullarında 'bebek sınıfları' (6 yaşında örgün eğitimin başlamasından önceki 1 yıllık okul öncesi eğitim) adı verilen uygulama yer yer ve geçici olarak, yapılandırılmamış biçimde uygulanmaktaydı. Yine de 1990'da Bangladeş'in Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan ilk ülkelerden birisi haline gelmesi ve Herkes İçin Eğitim Dünya Bildirgesi'ni imzalaması erken çocukluk dönemine verilen önemin gittikçe arttığının işaretleriydi. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde hükümetin UNICEF desteğiyle yürüttüğü erken çocukluk programı çok az sayıda çocuğa ulaşabiliyordu ve erken çocukluk hizmetlerinin büyük bir bölümü bir dizi sivil toplum kuruluşu tarafından verilmeye devam ediyordu. 2002 yılında, bu durum ışığında, UNICEF ve Save The Children küçük yaştaki çocuklar için çalışan kuruluşlardan bir ulusal ağ oluşturma girişimi başlattı. Ülke çapında uygulanan bir anket ilgili kuruluşları belirlemek üzere veri toplandıktan ve 2005 yılında Bangladeş erken çocukluk gelişimi Ağı (BEN) resmen kuruldu. BEN, o günden bu yana savunuculuk çalışmaları yapmakta, bilgi ve deneyim paylaşmakta, işbirliğini desteklemekte ve paydaşların kapasitelerini geliştirmektedir. Dakka BRAC Üniversitesi'ndeki Institute of Educational Development BEN'in sekreteryası görevini üstlenmektedir. BEN halihazırda 172 üyeye sahiptir.

BEN Devlet ve STK'lar arasında işbirliği için çok etkili bir forum haline gelmiştir. Örneğin, İlköğretim ve Kitle Eğitimi Bakanlığı 2008 yılında herkes için okul öncesi eğitim ile ilgili operasyonel bir çerçeve çıkardı. BEN ve hükümet bir arada hareket ederek Bangladeş'te herkes için okul öncesi eğitim konusuyla ilgili devlet ve STK'lar arasında işbirliği rehberi oluşturdu. Bu rehber okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında devlet ve sivil toplum kuruluşlarına düşen rolleri ortaya koymuş ve ilgili kaynak ve kabiliyetleri dikkate almıştır. Örneğin, Rehber sayesinde sivil toplum kuruluşları devlet okullarında ilgili anlaşmalar çerçevesinde okul öncesi eğitime hizmetlerinde faaliyet gösterebilmektedir (Institute for Child & Human Development, 2011).

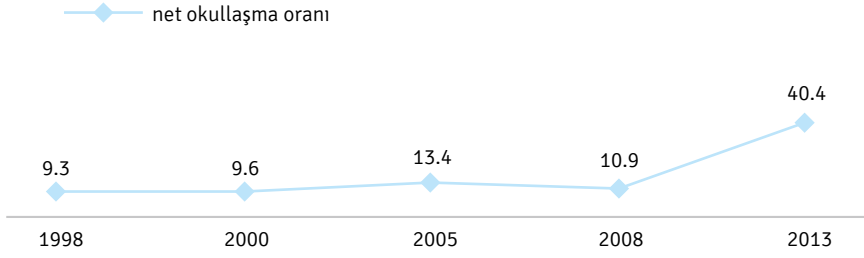

△ Fotoğraf: Save the Children

2010 yılında hükümet ilk defa okul öncesi eğitimi, 'öğrenme isteği yaratma' amacı olarak ifade edip eğitim sisteminin ilk basamağı olarak kabul eden bir Ulusal Eğitim Politikası ilan etmiştir. Bu politika çerçevesinde 5 yaşındaki tüm çocukların okul öncesi eğitime dahil amaçlanmıştır. (Eğitim Bakanlığı, 2010). 2014 yılına gelindiğinde hükümet resmi olarak tüm ilkokulların amacının, ebeveynlere çocukları için okul öncesi eğitim seçeneğini sunmak olduğunu ilan etmiştir.

İlerlemeyi takip edebilmek için kapsamlı ve tutarlı veriler mevcut değildir, fakat mevcut olan rakamlar gösteriyor ki okul öncesi eğitimde yaygınlaştırma hızlı ve önemli derecede gerçekleşmiştir. Örneğin BEN'in faal üyelerinden halk eğitim kampanyası (CAMPE) temsil gücü olan ilçelerde düzenli olarak hane halkı araştırmaları gerçekleştirmektedir. Şekil 1'de görüldüğü gibi, bu araştırmalara göre 2008 ve 2013 yılları arasında okul öncesi eğitimde net okullaşma oranı %10,9'dan %40,4'e sıçramış ve bu artışın her iki cinsiyetten ve kırsal ve kent bölgelerinden çocukları kapsadığı görülmüştür. (CAMPE, 2013).

2015 yılında ilkokullarda hükümetin gerçekleştirdiği bir araştırmada devlet okullarının %99'undan daha fazlasının halihazırda okul öncesi eğitim sunduğunu, bu rakamın 'yeni kamulaştırılmış' okullarda %95 olduğunu göstermiştir (Eğitim Bakanlığı, 2015). 2014 yılında devlet yönetimine giren yeni kamulaştırılan okullar daha önce devletten bir nebze destek alarak topluluklar tarafından yönetiliyordu. Tablo 1'de gösterildiği gibi, toplamda 93.247 kurum (yaklaşık yarısı kız yarısı erkek çocuklardan oluşan) 2,8 milyon çocuğa okul öncesi eğitim hizmeti sağlamaktaydı.

◀

Şekil 1 Bangladeş'te okul öncesi net okullaşma oranındaki değişim, 1998–2013

Kaynak: CAMPE, 2013

Tüm bu ilerlemelere rağmen halihazırda bazı güçlükler devam etmektedir. Örneğin 2013 CAMPE hane halkı araştırmasına göre, daha zengin ailelerden gelen çocukların tipik olarak ailelerin de finansal harcama yapmalarını gerektiren okul öncesi eğitim hizmetinden faydalanma olasılığı anlamlı düzeyde daha yüksektir. 2016 yılında İlköğretim Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen, şu an için henüz yayımlanmamış, 500 okul öncesi eğitim kurumunun değerlendirmesini içeren araştırmaya göre sınıf ortamının kalitesi, öğretmenlerin eğitimi konusunda büyük farkların bulunduğu; yaşa uygun eğitim materyallerinin kısıtlı olduğu; öğretim metotlarının öğrenme sevgisini oyun ile ve eğlenerek teşvik etmek yerine çok fazla çalışma üzerine odaklandığı görülmektedir.

Devlet ilkokulu	37,985
Yeni Kamulaştırılmış İlkokul	23,949
Kayıtlı Devlet Dışı İlkokul	92
Kayıtlı Olmayan Devlet Dışı İlkokul	1,278
Deneysel Okullar	13
Ebtedayee Madrasha	1,191
Topluluk Okulları	82
Diğer Okullar (özel okul ve STK'ların işlettiği okullar)	28,657
Toplam	93,247

◀

Tablo 1 Bangladeş'te 2015'te okul öncesi eğitim sunan kurum sayısı

Kaynak: Ministry of Primary and Mass Education, 2015

Tüm bu ilerlemelere rağmen halihazırda bazı güçlükler devam etmektedir. Örneğin 2013 CAMPE hane halkı araştırmasına göre, daha zengin ailelerden gelen çocukların tipik olarak ailelerin de finansal harcama yapmalarını gerektiren okul öncesi eğitim hizmetinden faydalanma olasılığı anlamlı düzeyde daha yüksektir. 2016 yılında İlköğretim Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen, şu an için henüz yayımlanmamış, 500 okul öncesi eğitim kurumunun değerlendirmesini içeren araştırmaya göre sınıf ortamının kalitesi, öğretmenlerin eğitimi konusunda büyük farkların bulunduğu; yaşa uygun eğitim materyallerinin kısıtlı olduğu; öğretim metotlarının öğrenme sevgisini oyun ile ve eğlenerek teşvik etmek yerine çok fazla çalışma üzerine odaklandığı görülmektedir.

Farklı Modelleri Denemek

Bangladeş hükümeti herkes için kaliteli okul öncesi eğitim hizmeti sunmayı hedeflediği için sivil toplum ile daha yakın ilişkiler kurmaktadır. Çünkü bu sayede farklı modeller test edilebilir, bu modellerden ders çıkarılabilir, ince ayarlar yapılabilir ve bunların da devlet politikaları için bilgi girdisi olmalarını sağlayabilir. Örneğin 2006 yılında Save The Children 'Shishuder Jonno' (SJ), adlı 'Çocuklar İçin', anlamına gelen bir programı hem kırsal bir bölgede – Meherpur – hem de Dakka kentindeki bir gecekondu bölgesinde uygulayarak, okul öncesi eğitimi doğumdan 19 yaşına kadar olan çocukları ve gençleri kapsayan geniş çaplı bir modelin parçası olarak dahil etmiştir.

İlk başta SJ programı, aile merkezli bir yaklaşım benimsemiş ailelerin okul öncesi eğitimden ne beklediklerini anlamaya çalışmıştır. Bunun için ebeveynlik ve çocukların iyi olma hali ile ilgili bilgilendirici seanslar düzenlemiştir. Daha sonra bu program Meherpur'da 5 yaş grubu için toplum temelli bir okul öncesi eğitim modeli haline gelmiştir. Yerel halk arazi başlığında bulunmuş, derslik inşasına destek vermiş ve bir okul yönetim komitesi için gönüllü olmuştur. Her gün iki buçuk saat süren dersler için öğretmenler istihdam edilmiş, öğretmenler kendi müfredatlarını kendileri tasarlamıştır.

Ancak, BEN hükümet ile birlikte yaygınlaştırma konusunda çalışırken SJ modeli savunuculuk ve politika yapım süreçleri için faydalı girdiler sağlamıştır. Hükümetin ilk aşamada 1 yıllık okul öncesi eğitim hizmeti sunumunu herkesi kapsayacak şekilde yaygınlaştırma konusunda istekli olduğu açık hale geldiği için 2 yıllık bir modelden 1 yıllık bir modele dönmüştür. Pedagoji ve müfredat resmileştirilmiş ve SJ ile işbirliği halinde öğretmenlerin ve yönetim kurullarının kapasitesinin geliştirilmesi gibi alanlarda teknik destek sağlamıştır.

Şu an önümüzde duran soru hala okul öncesi eğitime erişime sahip olmayan çocuklar için hangi modellerin kullanılabileceği sorusudur. Kent bölgelerinde ve kırsal alanlarda çalışan ebeveynlerin çocukları etkin bir biçimde erişim açısından en zorlu gruplar olarak belirlemektedir. Save The Children, halihazırda Bangladeş'te başarılı bir biçimde pilot düzeyde gerçekleştirdiğimiz ve geliştirdiğimiz birçok girişimin yaygınlaştırılması için savunuculuk çalışması yapmaktadır:

- **Erken Çocukluk Gelişimi (EÇG) Kampları** – Uzak bölgelerde yaşayan yoksul çocuklar için olan bu girişim, sayıları 8 ile 10 arasında değişen çocuklardan oluşan grupların 42 günlük kamplarda bir araya gelerek ilkökula hazırlık düzeylerini destekleyecek faaliyetler içermektedir.
- **Erken Okuryazarlık ve Matematik Ebeveynlik Programı** – Ebeveynler ve çocuklar için olan bu program ebeveynlerin çocukları ile evde günlük işlerini yaparken oynayabilecekleri oyunları öğrenebilecekleri, çocukların erken okuryazarlık ve matematik becerilerini artırmaya yönelik faaliyetleri içermektedir.
- **Çocuklar İçin Okuma** – Düşük okuryazarlık seviyesine sahip aileler için dahi daha fazla kitap okumaya teşvik edici seansları içeren bu programda kitaplar ödünç alınabiliyor. Ebeveynler çocukları ile beraber resimlere bakma ve hikayeler yaratma konusunda teşvik ediliyor.

'Save The Children, halihazırda Bangladeş'te başarılı bir biçimde pilot düzeyde gerçekleştirdiğimiz ve geliştirdiğimiz birçok girişimin yaygınlaştırılması için savunuculuk çalışması yapmaktadır.'

- **Erken Çocukluk Okul Öncesi** – Bu oyun temelli müfredat Kadın ve Çocuklardan Sorumlu Bakanlık ile İlköğretim ve Kitle Eğitiminden Sorumlu Bakanlık tarafından geliştirilmiştir. İlkokullarda yürütülen bu program 3-4 yaşındaki 15-20 çocukla gerçekleştirilen 2 saatlik seansları kapsamaktadır. Bu model sayesinde 1 ya da 2 yıllık okul öncesi eğitim hizmetlerinin faydaları değerlendirilebilecektir.

Aynı zamanda Erken Stimulasyon Programı ile daha küçük yaştaki çocuklar için de bir program geliştirmeye çalışıyoruz, bu program çerçevesinde ebeveynlerle doğumdan 3 yaşa kadar çocuklarda karşılıklı etkileşimi, bağlanmayı ve kelime dağarcığı gelişimini desteklemeye çalışmaktayız. Ulusal sağlık sistemi ile birlikte çalışarak annelerin bebeklerini sağlık kontrolü için sağlık ocaklarına getirdiklerinde dinleyebilecekleri bilişsel stimulasyon konulu 5 dakikalık bir mesajı yaygınlaştırmak üzere çalışmalarımız devam etmektedir.

'Şu an ihtiyaç duyulan ise farklı model ve yaklaşımların etkinliği ile ilgili ampirik kanıtlardır.'

Evrensel Erişime Dogru

Bir STK tarafından yürütülen küçük çaplı pilot çalışmayı yalnızca hükümetlerin eşgüdüm sağlayabileceği şekilde yaygınlaştırmak uzun vadeli ortaklıklar gerektirmektedir. Bunun için açıklık ve güven duygusunu benimsemiş bir yaklaşımla yerelden merkeze düzenli bir diyaloga ihtiyaç vardır. Save The Children'in BEN ile çalışmaları, BEN'in hükümet ile yaptığı çalışmalar yeniliğin kolay ve hızlı olmadığını, fakat farklılaşan ihtiyaçları karşılayabilmek için hangi program yaklaşımlarının en etkili yaklaşımlar olduğunu anlayabilmek üzere kanıt oluşturabilmenin tek yol olduğunu göstermiştir.

Bangladeşli politika yapımcılar ve kalkınma ortakları erken çocukluk döneminde yapılan yatırımların ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınma hedeflerini gerçekleştirmedeki öneminin gittikçe daha fazla farkına varmaktadır. Şu an ihtiyaç duyulan ise asgari kalite standartları ve izleme sistemlerini geliştirmek ve tespit edilen boşluklara yanıt verebilmek için kapasite geliştirmek amacıyla farklı model ve yaklaşımları uygulamaktır.

Kaynakça

Campaign for Popular Education (CAMPE). (2013). *New Vision, Old Challenges – The State of Preprimary Education in Bangladesh*, Education Watch 2013. Dhaka: CAMPE.

Institute for Child & Human Development. (2011). *Guideline on GO-NGO collaboration for universal Pre-Primary Education in Bangladesh*. http://ichdbd.org/document/document/GO_NGO_Collaboration_Guideline%20Approved.pdf (Erişim Tarihi: Nisan 2017).

Ministry of Education, Government of Bangladesh. (2010). *National Education Policy 2010*. Dhaka: Ministry of Education. <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/02.National-Education-Policy2010-English.pdf> (Erişim Tarihi: Nisan 2017).

Ministry of Primary and Mass Education, Government of Bangladesh. (2008). *Operational Framework for Pre-Primary Education*. Dhaka: MoPME. http://ichdbd.org/document/document/Operational_Framework_for_PPE.pdf (Erişim Tarihi: Nisan 2017).

Ministry of Primary and Mass Education, Government of Bangladesh. (2015). *Annual Primary School Census 2015*. Dhaka: MoPME. http://dpe.portal.gov.bd/sites/default/files/files/dpe.portal.gov.bd/publications/f2501e16_4f57_467b_8c67_48a5855f88fe/Final%20Draft%20APSC2015.pdf (Erişim Tarihi: Nisan 2017).